

SZERKESZTŐ
SZOKOLY VIKTOR,
 (Dohányutca 1. szám.)

Megjelenik minden csütörtökön, sokféle képpel ellátva.
 Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr.
 Előfizethetni minden postahiva alnál és könyvkereskedésnél.
 Hirdetések díja: 1 hasábos petit sor 7 uj kr.

KIADÓ TULAJDONOS
 AZ „ATHENAEUM,”
 (Barátság-ter 7. szám.)

H i r d e t é s e k.

Az „ATHENAEUM” könyvkiadó-hivatalában

(Pesten, barátok-tere 7. sz. a.) előfizethetni:

Az ember tragoediája.

Irta Madách Imre.
 Harmadik kiadás. Ára 2 frt.

Lázár Kálmán gr.:

A l é g u r a i.

Képek a madárvilágból. 6 gyönyörű nagy képpel.
 Diszkötésben 5 frt 50 kr.

J Ó K A I M Ó R

„A köszivü ember fiai.”

Regény hat kötetben. — Ára 6 frt.

„Virradóra.”

Ujabb novellák. — Ára 4 frt.

1870. évi magyar királyi díj-sorsjegyek.

Főnyeremény: 250,000 frt, legkisebb nyeremény 104—200 frt.

Huzás 1870. évi augusztus 15-ikén.

Törvényesen bélyegzett részvényjegyek,
 érvényesek mindaddig, míg rájuk egy 250,000 frt, 104—200 frtos nyeremények huszadrésze eseti
7 forintjával,

10 darab 68 frt, 20 darab 135 frt.

Az összeg beküldése utalvánnyal vagy postai utánvét mellett eszközölhető. Nyereményjegyzés ingyen.

Rothschild és társa,

Bécs, Postgasse, 14. sz.

Cikkek: „Erdélyi képek.“ XLVI. Regényes utazás Hátszegvidéken. (Folytatás.) *Nemes Ödöntől.* — „A zászló-anya.“ (Elbeszélés. Vége.) *Kazár Emiltől.* — „Floridai képek.“ — „A testgyakorlatok az ó-korban.“ *Pethő Dénestől.* — „Lapok a babona könyvéből.“ *Závodszy Károlytól.* — „Egy hét története.“ *Vadnay Károlytól.*

Képek: Hátszegvidéki pakurár. (N. Ö. rajza.) — Krivádia. (N. Ö. rajza a „Hátszeg vidéké“-hez.) — A csillagormányu Condylurus. (A „Floridai képekhez.“) — Floridai bika-béka. — Floridai gombák-explosiói.

Irodalom és zenészet.

— (A *Kisfaludy-társaság évtalpjainak*) 186⁷/₈ és 186⁸/₉-diki két évi folyama egy majdnem 800 lapos kemény kötésű vastag kötetben megjelent az Athenaeum nyomdájában, melynek irodalmi munkálatai (a fölolvassott munkálatok) egész gazdag tárházat képeznek. Ez évkönyvekben a pártoló tagok részesülnek.

— („*Lucretius tanköltménye a természetről*“) Fábrián Gábor által lefordítva, azt most nagy nyolcadretű díszkötésben a Kisfaludy-társaság aláírás útján adja ki. A könyv ára nem lesz több két frtnál s csak átvétkor fizetendő. Az aláírások az Athenaeum kiadóhivatalába intézendők.

— (A *Szily Kálmán által szerkesztett „Természettudományi Közlöny“*) 2-dik évfolyamának 16-dik

füzete szokás szerint érdekes tartalommal jelent meg, s tartalmából csak „Egy kőorszakbeli Pompéji“, „A szinkép-elemzés“, „Az álom és az alvás“ című nagyobb cikkeket emlíjtük, melyek elsejét lapunk más forrás után már régebben közlél.

— („*A szónoklattan alaprajza*“) címmel egy 164 nyolcadretű lapra terjedő kötet jelent meg Sz. Fehérváron, s ára 1 frt. Tanodai használatra írta Mészáros Amand zirc-cisterci rendű áldozár és tanár. Igen korszerű mű napjainkban, midőn a parlamentáris élet mind nagyobb tért foglal el, s ekkép szükséges, hogy az ifjúság már zsengebb korában foglalkozzék a szónoklattal, s megismerje annak kellékeit.

Szerkesztői üzenetek.

— *Marosvásárhelytől:* A megbízatás, a mint a szerkesztő Pestre vissza jön, teljesítve lesz. Ujlakit szívesen várjuk.

— „*Anyám betegségében:*“ — „A veterán“ és „A multak könyve“ című versezettek, bár még nem méltók kiadásra, de íróik gondos írásáról tanuszkodnak. Tehát haladás!

— *Szentesre:* B. J.-nek. Petőfinek velünk szívesen közlött mindkét versét ismerjük. Megjelentek azok az 1848—49-diki napokban nyomtatásban is, itt pedig nagyon hibásan vannak leírva. Egyébiránt az Athenaeum tulajdonában — tudunkkal — még jó két kötetnyi forradalmi költemény van Petőfitől kéziratban, melyek tán majd egykor napvilágot is láthatnak, ha tisztán csak irdalmi jelentőségük mérlegelhetetik.

— *Pesten:* Z. K.-nak. Ezt mielőbb adjuk.

— „*Taj be édes:*“; nincs ellene kifogástunk, csak az, hogy nem lapunk keretébe való.

— *Marosvásárhelytől:* S. K.-nak. Kialjuk.

— „*A fővárosban:*“; Czuczor hasontárgyú páratlan szép költménye után ez igen gyöngé másolat.

— *Bécsbe:* „A század gyermekei.“ Fordítani jobbakat volna érdemes.

— *Debrecentbe:* H. K.-nak. Effele rövidebbeket máskor is szívesen látunk.

— *Ko'ozsvártt:* M. E.-nek. E postát követő számban jön.

— *Szentesre:* Gr. J.-nek. A kérdéses okiratok beküldését szívesen vesszük, mert érdekességükről csak eredeti voltak s tartalmuk megismerése után ídélhetünk.

— *Gyulafehérvártt:* St. Ö.-nek. Reméljük, hogy a tanárok szünnapjainak több új szép eredménye lesz.

A „Hazánk s Külföld“ előfizetési föltételei:

Égész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr. Minden egész éves előfizető, ha csak évnegyedenként is fizet elő, 30 kr. csomagolási díj beküldése mellett megkapja „**Bem tábornok diadala**“ című, színes nyomású nagy műlapunkat; új előfizetők azon előnyben részesülnek, hogy „**Dobozi**“ „**Zrinyi**“, „**Frangepán**“, „**Hunyady László bucsuja**“, „**Huszár-bravúr**“ és „**Guyon tábornok N.-Szombatnál**“ című nagy műlapjainkat 1—1 frt 30 kr. csomagolási díj beküldése mellett kaphatják meg. Az előfizetési pénzek és postai utalványok a „**Hazánk s Külföld**“ kiadó-hivatalának, barátok-tere 7. szám, címzendők.

A „**Hazánk s Külföld**“ kiadó-hivatala.

Ujdonságok.

* (A *Batthyány-émlékre beérkezett pályamunkák*) bírlására kiküldött bizottság működését befejezte. A bizottság tagjainak száma, mely eredetileg háromra volt határozva, ugyancsak a bizottság

megválasztásával megbízott országos képzőművészeti társulat indítványa folytán: ötre emeltetett kikövetkezők: Dunaiszky szobrász, Keleti Gusztáv festész, Pucher építész, Radniczky bécsi

HAZÁNK S A KÜLFÖLD.

Ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti illusztrált hetilap.

32. szám.

Pest, 1870. Augusztus 11.

VI. évfolyam.

Erdélyi képek.

XLVI. Regényes utazás Hátszegvidékén.

(Folytatás.)

Várhelytől másfél órai távolságra találjuk *Vaskaput*. Ezen útszoros, mely a Bánátba vezet, hajdan nagy események színhelye. Nevezetes főleg Hunyady János győzelméről, melyet 1442-ben aratott a törökön.

II. Amurath, hogy a szt-ianrei vereségért bosszút álljon, még azon évben Erdélybe küldi Schabeddin (Schabeddin) beglerbéget 80 ezer török élén. Hunyady ezalkalommal is véres kardot hordoztatván szerte az országban, Vaskapuhoz gyűjti össze 15 ezer emberből álló seregét is; miután az útszorosot Hátszegfelöltszekereivel elzárja, seregét ékalakba öntvén, támadást intéz a törökre, melynek sorait megzavarván, körülveszi. Erre iszonyu harc keletkezik, mely a magyarok győzelmével végződik. Maga a kevély

beglerbég is, ki önhiúságában azt mondá: „Elég turbánomat megemelintennem, hogy a magyarok több napi járó földre fussanak,“ Omer, Firiz és Ozmán bégekkel együtt a haretéren maradt.

Hunyady neve eszünkbe juttatja azon sajnós körülményt, hogy nevének megörökítése érdekében vajmi keveset tettünk. „Ott vannak a történet lapjai, melyek nevét tettei által halhatlaníták!“

mondhatják sokan, s ez mindenestre szép igazság, s ezzel talán be is érnök, ha a kegyeletnek egy más neme is nem létezne, értem a *szobor-állítást*.

Hunyadmegyének leginkább érdekében áll ez eszmét fölkarolni, hisz világhírű hősiünk itt született, ide tért meg harci fáradozásait kipihenni, itt születtek nagy eszméi, fia László itt látott napvilágot s végül egyik legnagyobb győzelmét itt vívta ki. És Hunyadmegye büszke lehet nagy fiának *szobrot* emelhetni, ki nemcsak a keresztyénség védője, hanem egyszerűen a

Hátszegvidéki pakurár. (Nemes Ö. rajza.)

haza műveltségének előmozdítója is volt. Ma-holnap a Hunyadvár befejeztetik, mely építészeti emlék kiujtása szintén nagy hősiünk szelleme iránti tiszteletünknek ad kifejezést; ez azonban

nem zárja ki a kegyeletnek ama másik nemét, mely, ha létesülne, Vajda-Hunyad városát igen szépen emelné. A nemzet nem fukar, ellenkezőleg bőkezű, főleg ott, hol nagyjai dicsőítéséről van szó. Csak *akarnunk* kell, s én azt hiszem, hogy nincs önzeteres magyar, ki tehetségéhez képest áldozni ne kívánna. Ebredezzünk hazámfiai! Rázzuk le magunkról a közönyösség porát, mert jaj azon nemzetnek, mely lelkesülni nem tud. A hősök tetteit dicsőítő emlékeink is nagyobbára elporladtak, elenyésztek, a kenyérmezei, vöröstoronyi, vaskapui, s ki győzné előszámolni, még hány emlékeinknek még csak nyomára sem akadhatunk; ezeknek följutása szintén reánk vár.*) A szobrok és emlékek állítása az erkölcsök fejlesztésére is nagy befolyást gyakorolnak. Főserkentiek a szunnyadókat, az ébredőket lelkesítik s végül megtanítanak a történetre s mindenek-főltt a tiszta hazaszeretet erényére.

De folytassuk utunkat... A nyári est illatos legével borul reánk, megelevenül a képzelet, a régi alakok mintha életet nyernének... a mult idők felett gondolkozunk... ábrándképek, melyek egy pillanat alatt tova tűnnek.

Amott Malomviz sötét lovagvárával. A jobb élet nesze annak falait is már régóta elhagyá, néma csendjét csak a vércse és a föllegek iszonyu zenéje szakítja meg olykor-olykor. Kolcvár — mint azt egy kinyúló szírtől nevezni szokták — a malomvizi Kendeffyek ősi fészke, magas, erdővel benőtt hegykúpon fekszik, valamely nemesebb styl bélyegét azonban egyáltalában nem hord magán. A vár a XV-ik században épült s külön templommal bírt, mely a vár alatt romjaiban ma is látható. A várból felséges kilátás nyílik a völgyre és havasokra egyaránt. Amazon festői csoportulatban a falvak, emezen a sürtü erdővel benőtt hagyhaták költik föl a figyelmet. A Retyezát, mely a Malomviztől délre ezzel épen átellenben fekszik, a tájnak érdekes hátterül szolgál s nagyszerű ellentétet képez a hátszegi völgyülettel, mely aránylag igen alatt, a tenger színe fölött körülbelül 250 ölnyire fekszik. A Retyezát magassága 1303.5 öl a t. sz. fölött Északi (Hátszeg felőli) része legalant, egy sürtü erdővel benőtt meredek falat képez, ezen erdőv után nyájasabb, rétekkel borított meredélyek és hegyhaták következnek s végre ezeken felül kezdődik az ugyszólva minden élettől meg-

fosztott rész, a havas. A Retyezát s egyáltalán Hunyadmegye déli határhegyeinek kőzetét: zagyla (Gneiss) csillámpala, kristályos- és agyag csillámpala képezi.

Faunája gazdag s különösen a zergék fölemlítendők, melyek olykor érdekes vadászatra szolgáltatnak alkalmat; medve, hiuz, vaddisznó szintén bőiben tenyész. Flórája is dús, ennek azonban a juh-nyájak fölötte sokat ártnak; de ez nem is lehet máskép, mert a hátszegvidéki nép nagyobb része a juhtenyésztésre van utalva. Ezen pásztor-nép (pakurár) élete valóban sajtáságos, mert ugy szólva egész életüket a havasokon töltik, hova a civilizációnak egyetlen meleg sugara is alig képes elhatni. Eledelük puliszka- (kukoricalisztból fött pép) bálmos-, juhtej-, sajt-, turó-, stb. áll; turót különösen igen nagy mennyiségben készítenek s ugy szólva a fél országot elárasztják azzal. Ezen turó-bőségnek köszönheti Hátszeg vidéke „Cárá brinzi“ (Turóország) elnevezését is.

Malomvizet — hol az éjt töltöttük — kora reggel elhagytuk és egyenesen *Demsus* felé vettük utunkat, minthogy szándékunkban volt a római tornyot megtekinteni. Ezt jelenleg a románok templomul használják s így annak kulcsai a román pap birtokában vannak, melyek számára egy kis jövedelmet is hajtanak. Mi is tehát, hogy annak belsejét megtekinthessük, a román paphoz folyamodtunk, ki azt nekünk egész készséggel ki is nyitatta. Az épület belseje alig tehet néhány lépést hosszában és széltiben ugy, hogy gondolkozóba esünk annak használata iránt.

Hogy a demsusi templom eredetileg mily célból építettett, az még mindeddig nincs földerítve. Némelyek temetkezési helynek vélik, mások pedig azon véleményben vannak, hogy az áldozó helyiségül szolgált; ez utóbbi véleményt részemről valószínűbbnek tartom. Sokan azon nézetet látszanak osztani, hogy a demsusi templomot Traján építetté Longinus kedvelt embere emlékére, kit állítólag ide temettetett, mit Longinus mindenesetre még is érdemelt. A Traján-Decebalféle hadviselés alkalmával történt, hogy Traján Longinust követésbe Decebálhoz küldvén, őt a dák király magánál fogságban visszatartja s az imperatornak azon izenetet küldi: hogyha sergeit Dáciából vissza nem vonja, Longinust megöleti. És ki tudja, a dolog mily véget ér, ha Longinus a dák király alacsony eljárásával szemben hazafiúi erényének oly szép, de egyszersmind megható jelét nem adja. A derék római ugyanis, hogy az imperator nagy terveiben ne gátolja, saját kezeivel véget vetett életének.

*) Ezelőtt pár évvel alakult ugyan egy választmány, mely a kenyérmezei emlék felállítását tűzte ki céljává. E célra többen adakoztak is. Ezen eszme szunnyadásának mi az oka?

A mi a templom építészeti anyagát illeti, az négszögre faragott zagylakókból áll, a téglák inkább csak díszítőanyagként szolgálnak. Az építmény egy keskeny toronyban végződik, mely szintén téglával van cifrázva. A demsusi templom rajza több helyt megjelent, de *há* rajza még sehol, pedig az ily becses régiségek megérdemlik, hogy a rajzoló több gondtal járjon el. Különben Demsus még vasbányáiról is nevezetes, ugyanis a steji verdének a Fácá-Ferului és Gurá-Feruluj nevű bányái szolgáltatják az anyagot. A brassói iparkamara jelentése szerint (1853—56-ban) az itt talált érc mind delejvaskőből áll és 33% vasat szolgáltat. 1856-ban a kibányászott érc 6400 mázsát tett.

Miután szokás szerint neveinket a templomlátogatók közé írtuk s a presbyternek néhány aprópénzt nyomtunk markába, elhagytuk Demsust s még az nap Hátszegre tértünk vissza, hol néhány derek család által örömmel fogadotva, ránk nézve azon megtisztelő ígéretet tevék, hogy a „Csetátye Boli“ sziklabarlangot velünk megismertetik. Mi tehát másnap örömtől sugárzó arccal hagytuk el Hátszveget, minthogy élvadás útzására volt kilátásunk; a mi valóban így is volt.

Rövid időn Óralja-Boldogfalván valánk, melynek vidéke meglepőleg szép; alatta mormolva rohan tova a Sztrigy *) a hátszegi völgyet ketté metszván. Vize oly tiszta, hogy fenekében a legapróbb kavicsokat is kivethetjük, innen van, hogy Erdélyben a tisztaság kifejezésére több helyt a „tiszta mint a Sztrigy“ kitévelt használják. Óralja-Boldogfalva keletfelőli hegyeinek egyikén egy magános torony vonja magára a figyelmet; magas sága 5 ölnél többet alig tehet, mindemellett a gondolkozásra elég alkalmat képes nyújtani. Hogy ki? mikor? és miért építé? arról hallgat a krónika. Már pedig bizonyos, hogy csak úgy cifraságból nem építék. Minthogy benne néhány embernél több el nem férhetett: erőd semmikép nem lehetett, tehát megfejtésére más utat kell választanunk. Mindenekelőtt helyesnek vélem föl-

említeni, hogy ezen torony a Várhelytől jövő római ut felett áll, és hogy Várhelyen egy magaslaton szintén egy ehhez hasonló torony létezik. Már most ha tekintetbe vesszük ama háborúzással teljes kort, midőn még gyanítani sem lehetett, hogy mikor tör be az ellen, mely a járható utat elállja; midőn a távirada, értem a mostani axiómákon nyugvó eszméje, a századok méhében szunynyadt, mondom, ha ezeket megfontoljuk, ugy nem lesz nehéz ezen tornyok építésének célját kimagyaráznunk. Már a legrégebb írók is említést tesznek arról, hogy tüzek gyújtása által értekeztek. Igen valószínű, hogy ezen tornyocskák is hasonló célból épültek. Tehát ezek ama kor táviradai tekinthetők, melyek tüzei kialvásával egy nemzeti tünt le a világ színpadáról.

Óralja-Boldogfalvától néhány órai távolságra *Krivádián* szintén egy csonka torony vonta magára figyelmünket. Ez egy sziklaecsúcsra épült ovális alaku erődecske, melynek átmérője alig néhány öl. Bejáratát egy szűk nyílás képezi melyen csak fölkapaszkodva juthatni be; falai vastagok s azon sziklahát kréta mészközetből építettek; de hogy ki által? és mikor? bizonytalan; a lőréséből ítélve azonban római építmény (mint hinni szeretik) nem lehet, s így annak eredetét a középkorban kell keresnünk. Ezen erődre vonatkozó adattal azonban egyáltalában nem bírnok, mit annyival inkább sajnálok, mivel fekvésénél fogva szerepet kelle játszania, ezen erőd ugyanis a *vilkáni* szorostól alig 1 órányi távolságra fekszik, sok ellenséges tábort láthatott maga alatt; mindezekről azonban mélyen hallgat a krónika, s így a képzelet merészen csaponghat multja felett, melyre az idő sűrű fátyolát veté. Tájéka gazdag festői részletekben s különösen egy szirtrepedék, melynek fenékén itt-ott gyönyörű zuhatagokat képez a sebes folyócska, meglepőleg szépen. Maga Jósika is egyik regényében szépen leírja e tájat s személyeit itt szerepelteti. A krivádi völgyben egy igen gazdag köszöntelepre is akadtak, s Partsch geolog szerint egy sós forrása is van, erről azonban tovább azon megjegyzést teszi, hogy az korántsem konyhasóvíz. Tehát ez állítástól egy sótelep létezésére következtetni egyáltalában nem lehet.

(Vége következik.)

Nemes Ödön.

*) A monda szerint Decébál Traján elől a Sztrigy medrébe falaztatá be összes kincsét. A Sztrigy árkában 1545-ben valóban több ezer darab aranypénzt kaptak, mely egy fa alá volt rejtve.

A zászló-anya.

(Elbeszélés ama mesés korból.)

(Vége.)

Alfréd mindent elkövetett, hogy nejt távozásra bírja. De a nő maradt.

— Ilona, — szólt ekkor ingerülten a férj, — itt nagy események vannak készülöben. Atyámat megölték a lázadók, s ő végső pillanatában a legérzékenyebben vádolt engem. Bennem harag és boszu lángol.

— Oh bár én is kifejezést adhatnék annak! — kiáltott rajongó fájdalommal a nő.

— Meg akarom boszulni atyám gyilkosát.

— Te mégis boldogabb vagy, mint én, mert tudod nevét, a ki fájdalmat okozott. Én nem tudom, ki ölte meg két bátyámat, s azért gyűlölgem általános. Vigyázz Alfréd, tüzet rejtettél

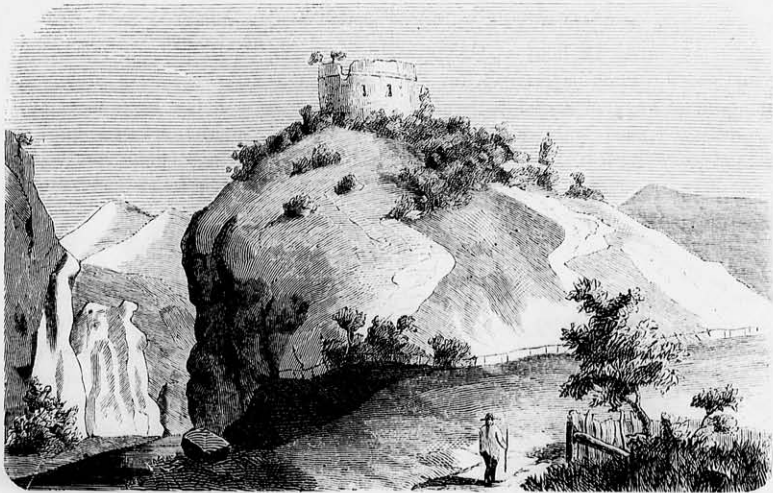
második szobához ért, az ajtót zárva találta. Zörgetett. Semmi válasz. Más ajtóhoz ment, s az ismét zárva volt.

Ezt nem tehetted senki, csak férje.

Mi történik itt?

Aggodalmak és kínos nyugtalanságok közt töltötte az éjt, míg végre elnyomta az álmot, mely csöndes és mély volt, s a káprázatok országába vezette, ama tulvilági légkörbe, hol annyiszor föltalálja az ember a mit hiában keres e földön.

Egy régi, ismerős alak jelent meg előtte, ki ifjúsága első korából füződött emlékéhez. Ez foglalkoztatta az álomban vergődő lelket, s ez állt előtte akkor is, midőn fölébredt.

Kriváda. (N. Ö. rajza a „Hátság vidékéhez.”)

vánkosid közé, s nem tudod, mikor éget össze. Hogy sötét terveid vannak, jól tudom. Isten akadályozza meg azokat és védjen téged.

— Asszony, menj szobádba aludni!

A fiatal hölgy visszavonult szobájába, a hol sirt és imádkozott.

Ez az éj nem volt csöndes. A faluban folytonos zaj hangzott. Kiáltozásokat, szitkokat lehetett hallani. Egy-egy csoport ujongva haladt el, egy másik káromkodva jött.

Ilona a belső szobákban volt, honnan nem lehetett a falu felé látni. A szokatlan élénkség nyugtalanította, s éjjél körül elhagyta szobáját, hogy letekintszen az ablakokból a faluba. Midőn a

Csak álmot volt minden.

Már virradt és hallani lehetett a kertből a madarak énekét.

Hirtelen fölkelt, mert első gondolata volt, hogy fogoly.

— Mi fog történni itt? — kérdezte lázasan, s az álmó mámorától, és szive ösztönszerű sugallatától csak nagyobbodott aggodalma. — Ma itt ünnepélyre készültek, és ki tudja, mi fog történni. Senki sines értesítve, hogy el ne jöjjen. Senki, senki! s el fognak jöni.

Kitárta az ablakot, hogy a reggeli lég hűtse le forrongó indulatait. A park ritkás fái közt látni lehetett a falu templomát. A toronyból nagy,

háromszínű zászló lengett, a templom homlokzatát zöld galyak ékesítették. Ugyan miért ez, ugyan mi történhetett az éjjel?

Az ajtók most is zárva voltak. Ilona reszketett a haragtól és fölündulástól.

Összekeresett minden kulcsot, s megpróbálta a zárakban mindeniket. Csakugyan volt egy, mely kinyitotta a parkba vezető ajtót. Egy köpenyt vett magára, s elhagyta szobáját. Az ajtót újra bezárta, s ovatosan sietett végig a parkon. Nem tudta, hogy mit fog tenni, de mivel fogva tartották, a menekülés természetes ösztön volt. Mindenesetre el akarta hagyni a parkot és megtudni a történeteket.

A park közepén magas terrase emelkedett, beültetve rózsabokrokkal. Innen messzire lehetett látni. A mint e magaslatra fölment s körül tekintett, egy leégett ház tünt szemébe, mely még most is füstölgött. Egészen külön álló épület volt ez, néhány száz lépésnyire a falutól s egy magyar család lakott benne. Most esőnd volt körülötte, csak néhány baromfi lármozott mellette, s a pusztán égbe meredő kémény fölött galambok röpkedtek folytonosan egy körben, keresve megszokott dúcaikat.

Ez a ház csak az éjjel éghetett el. De mért

nem verték félre a haragot? Vagy oly mélyen aludt, hogy nem hallotta? Ezt nem hihette el.

Megborzadt és elhalványult.

Sietve ment le a terrase-ról, s midőn az üveg-házhoz ért, kinos nyöszörgést hallott. Az üvegház tövében, a fű közt egy emberi alak feküdt. Hozzá közeledett, s fölismerte benne a leégett ház egyik lakóját.

— Mi baja önnek és hogy jött ide?

— A halál elől szaladtam, de érzem, hogy az velem jött.

— Az égbe, mi történt önnel?

— Az éjjel házamra törtek. Szász és oláh csapat volt, vasvillákkal, kaszákkal és fejszékkel. Csöcsémő gyermekemet előttem szúrták át, anyjával az isten tudja mi történt. Én védelmeztem magam, de több szurást kaptam. Mégis volt anyni erőm, hogy az éj sötétjében s a bokrok közt

megszökhettem. Így értem a park falához. De tovább nem mehettem, mert házamat felgyújtották s a világosság elárulhatott volna. A park hátsó ajtaja nyitva volt, s ide menekültem. Szegény gyermekeim, szegény nőm!

A sebesült hangja itt elakadt. Ilona borzalommal hallgatta, aztán még néhány kérdést intézett a szerencsétlen emberhez, ki azonban nem felelhetett, s aludt vérel borított keblére mutatott. Ilona lehajolt hozzá, s fölemelte fejét.

— Legalább kegyes kezek közt halok meg!

A báróné látta, hogy a halállal vívódik.

— Nincs önnek semmi mondani valója?

— Nincs. Ha családomból valaki életben maradt, ugy is megtudta, hogy én meghaltam. A mim volt, szemeim előtt rabolták el.

Feje keblére hanyatlott. Még néhány pillanatig vívódott a kinos halállal, aztán elnyugodott örökre!

A fiatal nő elfutott tőle, és csaknem szaladva ment a parkajtaja felé. Midőn a pavillonhoz ért, annak ablakánál meglátta a tegnapi oda zárt paraszt suhancot.

— Jobb neked ott, szegény fiu! — szólt hozzá s tovább ment.

A park ajtaja csakugyan nyitva volt, s Ilona kijutott a szabad mezőre.

Még kora reggel volt és nem lehetett egyetlen embert sem látni.

Ilona elhatározta, hogy örökre elhagyja e gyászos helyet. Ha nem is értett, de sejtett mindent. Gyanította, hogy a templom tornyából kitűzött háromszínű lobogó csak esel. Az ünnepélyre magyar katonaságnak is kellett jöni, s ezek vezetésével Tátrai volt megbizva.

— Értesíteni fogom őket. Elibök megyek s figyelmeztetem a veszélyre.

Hanem előbb a falun kellett volna keresztül mennie. Mindegy, el volt határozva, s tétova nélkül a templom felé vette útját. A templom egy magas dombon áll, melynek a rétek felé eső része meredek szakadékokat képez, s egy hegyi patak fut el alatta. E mellett visz el az út.

Ilona a templom dombjára érve, a faluból egy lármas csoportot látott közeledni, kaszákkal, vil-

A esillagormányú Condylurus (A „Floridai képek“-hez.)

lakkal és baltákkal. A báróné nem akart velük szemközt menni, s lo akart térni a szakadékos part alá, de észrevette, hogy a templom ajtaja nyitva van. Oda ment be tehát. Máskor is gyakran meglátogatta kora reggel a templomot, imádkozva övéi sírjánál.

A templom egészen üres volt. Az oltár előtt ott állt a zászló, melyet ő himzett. Tehát még ez is itt van! Nem lehetett többé kételkednie, hogy férje az egész aljas játékban részes. Alig ért a templomba, midőn az ajtó elé érkezett a csoport, s ott zajongott.

Ilona elvonult oda, hol családja síremlékei voltak.

E hely magasan áll, egyenlő vonalban a karrattal, s egy mély fülkét képez, melyet hosszú, nyulánk ablak világít meg; magas erkély korlátolja a templom felől, s az erkély felső párkányából emelkedik ki a családi kőcimer. Bárki van is az üregben, a templomból nem lehet látni.

Ilona bágyadtan ért föl a síremlékek közé, s egy imázsamolyra ült le. Fejét kezére hajtotta és csöndesen várta, mikor hagyhatja el rejték-helyét.

Sokféle indulat küzdött szívében: természetes gyűlölség azok ellen, kik két bátyjától megfosztották, megvetés férje ellen, ki oly nyersen és erőszakosan lépett föl épen azok mellett, kiket annyira gyűlölt, és végtelen aggodalom, félelem egy más lény iránt, kit egykor szeretett. Ezekhez járult ama borzalom, melyet az éjjel történtek keltettek szívében.

A templomban zavaros hangokat lehetett hallani. Ugy tetszett, hogy mindig többen érkeznek. A báróné megdöbbsent. Hát ha nem is távozhat innen észrevétlenül.

— Legyünk készen, — szólt most egy hang oda lent, s Ilona a falubeli tanítóét ismerte föl. — Minden pillanatban megérkezhetnek gyalázatos ellenségeink, s nem szabad nekik elmenni innen. Ugy akarja ezt a császár. Halljátok-e, a császár akarja így.

Egy hang erre azt a megjegyzést tette, hogy a magyar ebeknek éles foguk van, jól fel vannak fegyverkezve. „Annál roszbabb, — felelt rá a dászkál (tanító), — mert ellenünk fordítják, ha ki nem ütjük.“

A báróné reszketett. E nyilatkozatok meghalálása után többé nem távozhatott a templomból. Az egész falu tudta, hogy a magyarok számára lobogót himzett, s ki nem bocsátának a templomból.

Ujabb és újabb érkezők léptei hangzottak a templomban.

— El van-e látva mindenki fegyverrel? — kérdezte egy hang, a bíró hangja.

Igenlőleg mormogtak rá, s hallani lehetett, a mint a kasza- és fejszenyeleket a kőpadlathoz ütögették.

A fiatal nő előtt minden pillanat kinteljes és hosszú volt.

— De vajjon nincsenek-e értesítve a magyarok semmi felől? — kérdezte most valaki, a templomban levők közül.

— Merem mondani, hogy nincsenek, — válaszolt a bíró. — Tegnap dél óta egy lélek sem mehetett el a mi vidékünkrol.

— Viseljétek magatokat bátran, — szólt a dászkál. — A császári seregek délre okvetlen itt lesznek. A magyarok hadd jőjjenek be szépen a templomba, s fogadjuk őket illedelmesen. Ülünk a székekre, imádkozunk és énekeljük, s a mint bejöttek, becsukjuk az ajtót és megrohanjuk őket. Vagyunk hozzá elegen. A kik kün maradnak, azokkal elbánnak szomszédaink. Nem fog innen megmenekülni egyetlen cudar sem.

A templomba folytonosan érkeztek.

A báróné átlátta veszélyes helyzetét. Arra nem lehetett többé gondolnia, hogy a templomot elhagyja. Mit fog tenni tehát? Tanuja legyen a borzasztó jelenetnek, melynek gondolata is iszonynyal töltötte el? Itt, e szent helyen fog tehát elvérzeni, kit annyira szeretett, s vele annyian, kikhez a fajszeretet vonzza. Tanuja legyen ennek?

Egy pillanatra megfordult gondolatában, hogy lemegy a böszült nép közé, s megkísérli, ha kiszabadulhat-e? De mit fog ez használni? Ha meg nem is ölik, elzárják, s a szörnyű tervet végre fogják hajtani.

Térde borult, s kezeit kulcsolva imádkozott. Feje kábult volt, s a félelem és aggodalom erőt vettek rajta. Esmélete csaknem cihagyta. Ugy tetszet, hogy a lég, melyet beszív, forró és gyilkoló. Fölállt, s az ablakhoz ment. Az ólomkarikák közül több üveg-tábla ki volt törve s azon hűs lég áramlott be. Kissé magához tért, s tekintetnélküli szemekkel bámult ki, forró homlokát az ablakhoz hajtva.

Ha itt, az ablakon keresztül meg lehetne szabadulni? Nem lehetett. Magasan állt, s ha csodálatos módon meg is szabadulna, lent emberek vannak.

A templom körül száz meg száz ember csoportosult össze. Mind ünneplő ruhájában volt. A fegyvereket a templomot környező bokrok közé rejtették el. Jól ki volt gondolva a terv.

Az ablakból látni lehetett az országutra, melyen a magyar főkölő csapatnak kellett megérkezni. Az ut néhány ölnyre vitt el a templomtól, a mély a szakadéokban. Körülbelül nyolc-tíz percnyi időbe kerülhetett, míg a szakadékot megkerülve, a templomba vezető utra érhetnek. A templom tövéből sem lehet gyorsan lejutni az utra, mert a hegyipatak áradásai mélyre mosták, úgy hogy ha valaki a szakadék alatt jövő uton közeleg a templomhoz, habár alig száz lépésnyire van annak oldalától, mégis hosszabb időbe kerül, míg a templom elé feljut.

A fiatal nőnek egy gondolat villant meg lázas fejében. Ha a csapat közeledik, az ablakból figyelmeztetni fogja. De ez a merészség maga a halál. Hangját a templomban is meg fogják hallani, s akkor elveszett.

Mindegy, veszen el inkább ő maga. Csak így van reménye, hogy megmenthet annyi sok életet.

Sokkal nyugodtabb lett. Halkan imádkozni kezdett, s elmondta a halálra váltak imáját.

Szemei folytonosan az uton nyugodtak. Már sok idő mult el, s ha a magyar falvak még nem tudnak semmit az itt történekről, akkor már nem lehetnek távol azok, kik az ünnepélyre sietnek.

Egy hegy-kanyarulat mögül egyszerre porfelleg emelkedett ki. A szél szétverte a port, s látni lehetett, hogy egy kisded guerrilla-csapat közeleg. Tehát nem tudak semmit.

E pillanatban csendes zugás hallatszott a templomban, s egy érces hang megszólalt:

— Ellenségeink jönnek. Meg kell húzatni a harangokat, mint ünnepkor szokás, és tarackokkal kell lövöldözni. Szóljon az orgona, s ti énekeljete.

Ez a hang Alfréd báró hangja volt.

Ilona arcát a harag és szégyen lángja borította el.

— Barátim! — szólott tovább a báró, — a kit én szemelek ki ellenségeink közül, hagyjátok, hogy kezeim által lakoljon, mert az atyám gyilkosa. A legfényesebb egyenruha lesz rajta, könnyen fölismerhetitek.

A férj arról beszélt, kit a nő szeretett.

A harangok zugtak, kívül tarackok dörögtek. Bent a templomban megszólalt az orgona mélabús szava és ájtatos zsolozsmák hangjával olvadt össze.

A nagy pillanat közeledett.

A báróné kinyitotta csöndesen az ablakot. Többé nem félt, nem reszketett.

A guerrilla-csapat gyorsan haladt az uton. Az előljövő lovas alakot már messziről megismerte a fiatal nő. A templom ablakából már hallani lehetett a léptek egyforma zaját, s a templom körül állók kalapjaikat lóbázták feléjük és éljenzették őket.

Ekkor a báróné fölállt az ablakba, és zsebkezdőjével integetett, hogy fölhívja az érkezők figyelmét. A csapatvezető hihetőleg megismerte, mert üdvözölte is. Midőn a szakadék alá értek, s anynyira voltak, hogy elhathatott hozzájuk a szó, Ilona báróné csengő tiszta hangon lekiáltott:

— Gyorsan forduljatok vissza, nem ünnepély, hanem áruálás vár reátok. Az isten szent nevére, ne közelítsetek tovább!

A kint levő tömeg ordítva fordult az ablak felé a öklével fenyegetőzött. A csapat meggyőződhetett a figyelmeztetés igazságáról.

Ilona még látta, hogy gyorsan visszafordultak, s mindenik kezébe ragadta fegyverét.

A figyelmeztető szó csöngve visszahangzott a templomban is, kiemelkedve az orgona és zsolozsma hangjai közül. Néma csend lett egyszerre, s a másik pillanatban vad szitkok közt többen rohantak fel a fülkébe.

Mielőtt fölrhettek volna, a báróné megjelent a fülke erkélyénél.

Férje a templom ajtajánál állt. Neje felé fordult és így szólt:

— Az ünnepélyből mi sem hiányzik, mert én is megjelentem, a zászló anya!

E pillanatban éles sikoltással omlott össze.

Alfréd báró felrohant, kezével jobbra-balra döntve, kik utjába akadtak. De mikorra följutott, neje már le volt gyilkolva.

— Ki tette ezt? — ordított örült dühvel a körülállókra, s kidüledt szemei egy marcona vad alakon akadtak meg, kinek kezében vértől párolgó kés volt.

— Nyomorult haramja! — kiáltott, egy pisztolyt ragadva elő, s a másik pillanatban lelőtte neje gyilkosát.

A felbőszült tömeg pedig a bárót szakgatta szét.

A guerrilla-csapat megmenekült.

Kazár E.

Floridai képek.

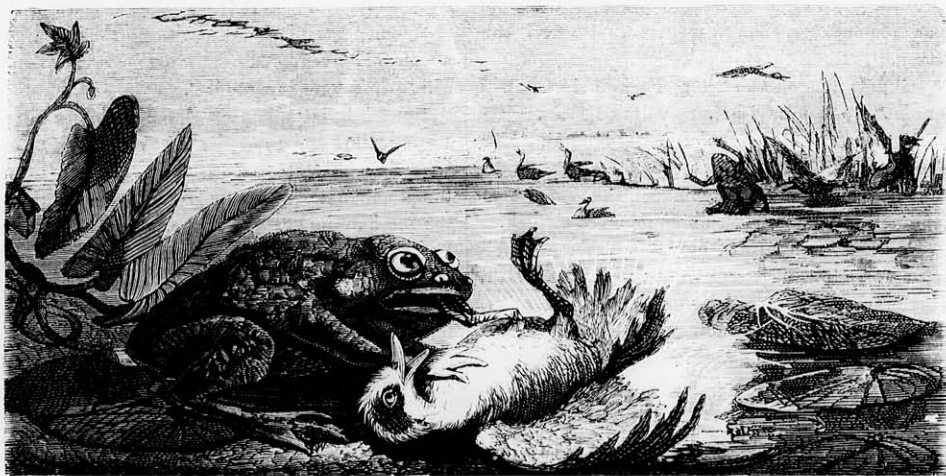
IV.

Poussielgue Florida belsejébe is hosszas és mindenfelé kiterjedő kirándulásokat tett természetudományi szempontból. Igen érdekesen írja le a tengerparti vidék futó homokját, bejebb a lápok közt tonyészó óriási ciprusligeteket, csodás élőideivel s bámulatos növény-, rovar-, emlős-, szárnyas- és hulló-életével; a kiterjedt forró éghajlati mocsárokat ezerféle tüneményekkel, a floridai rabszolgaság drámai jeleneteit stb.

Midőn a nagy ciprusligetek meglátogatására indult, egy hatalmas helyen különös, a mi vakondunkhoz hasonlító állatra talált, mely miként amaz, földalati folyosókat tűr magának. Ez az ugynevezett esillagos *Condilurus*, rovarvő emlős, barna szőrméjű, hosszú farku, lábra állva elég magas, s

óriási béka tigrisként szokott elő, az egyik szárcsát lábánál fogva megragadta s azt ellenszegülése és visitása dacára magával alárántotta a víz fenekére, mialatt a többi szárnyas riadva röppent el kevésbbé veszélyes vizekre. E szerint ezen békák nagyobb szárnyasokat is fölfalnak, sőt szolgálaim egyike pézma-patkány csontjaira is akadt egyiknek gyomrában.

„A bika-béka (*Rana mugieus*, Linné) e fajban a legnagyobb. Ez orra hegyétől hátulsó lábai végeig csaknem két láb hosszú volt s három fontot nyomott. Színe szürkés zöld, feketével márványozva és fehéren pontozva. Alakja tökéletesen az, mely a mi közönséges békánké s csak a torka alatt függő hatalmas hang-zacsokó által különbözik, mely kiabálását igen erőssé teszi.

Floridai bika-béka.

tökéletesen vaknak látszik; nagyon különös alakot kölcsönöz neki azon körülmény, hogy ormányának vége esillagalakban fűrészszerű fogakkal van körülvéve, mi igen természetellenes külsőt kölcsönöz neki.

Utazónk a Dunns-tavon tett kirándulása alkalmával is nagyon érdekes természetrajzi felfedezéseket tett, s a floridai ezen meleg éghajlati békák- és gombákról oly tapasztalatokat ír le, melyek csaknem hihetlenül hangzanak.

„Vadászánk — ugymond — meglehetősen sikerült s összesen három szarvast löttünk le. Előttem egy kis nymphákkal szegélyezett tócsában száresák lubickoltak; s a mint így az ártatlanság gondtalanságával bukdácsoltak, egyszerre csak a vízi növények nagy levelei által eddig rejtve volt

„A floridai franciák azt mondják, hogy e béka húsa igen kitünő étel; a mi engem illet, én iszonyodom ez állatot tálon látni. Az itteni szereseinek, kik megeszik a patkányt, kígyót s más csuszó-mászót, hasonlóan előitéletesek, miből az következik, hogy Amerika déli vizeiben milliószámra hemzseg a béka.“

Vadászaink azután egy megsebesített vadrcéét nyomon követve, kibonthatlan erdőszövénybe jutottak; a réce tőlük néhány lépéssnyire egy szakadékbá repült le. „Mi utána fottottunk, — mondja utazónk. — de egyszerre meghökkenve s nagyokat kiáltva állottunk meg, mert lábunk alatt tátongó, mintegy kilencven láb széles, de hosszában igen messzire terülő sülvedt talajt pillantottunk meg. Majdnem tökéletes sötétség uralkodott

Floridai gombak-explosiói.

itt. Az ezen mélységet szegélyző s koronáikkal érintkező fákat ellepték az óriási aristolochok, melyek egy sűrű hálózatot képezének, hogy a nap sugarai át nem hathattak rajtuk. Ez itt a gombák országa volt. Láthattunk itt mindenféle alakút, mindenféle színűt. Egy-egy korhadozó fán voltak mikroszkopikusok, milliárd és milliárd számban, és ismét óriásiak, oly terjedelmesek, mint a szakadék legvénebb fáinak törzsei.

„A megsebesített vadruca itt volt egy kis pocsoltyában, egy kiszáradt fagaly mögé bujva. Mi megkerültük a szakadékat s annak végén, egy sekélyesb helyen leszálltunk beléje. Türetlen penész- és dögbüz fogadott; a pocsoltyák állott vize zöldes színű volt, mely a legsekélyebb földvarásra ibolyaszínűvé változott, s maga az egész földtalaj is valami fehéres penész virágtól volt ellepve, mely lábaim alatt elmállott és sikamlóssá vált. Nem volt itt semmi más növényzet, csak gomba, moha, penész; de nem is élhetett meg más meg ezen a szabad légtől megfosztott rothadási tanyán. Itt-ott százados fáknak a nedvesség által megkorhasznott törzsei meredeztek, miként csontvázak, nem szolgálván már egyébre, mint gombák táplálására. Láttam itt apiosporokat, melyek nagy, kocsonyaszzerű, átlátszó tömegek, melyek a sziklák oldalaihoz tapadnak s valami sárgás, dögleletes nedűt izzadnak cseppekben; láttam phylaciákat, melyek összehalmazott széndarabokhoz hasonlítanak, melyek azonban annyira mérges tartalmuak, hogy őket még csak ujjal is érinteni veszedelmes; oly ragyogó fehér lentiumokat, hogy kékes szárazon álló gyöngyöknek látszottak; roppant nagy, khinai kalapalaku ustaleákat, melyek narancsszínűek, ezüstszínnel márványozva; ezek a fák tövében, köztársaságban élnek. Láttam a lycoperdaceák egész családját és e család óriásait, mely oly magas, mint egy ember, s melynek gombja hat láb átmérőjű. Ezek rózsaszínűek valá-

nak s óriási esernyőknek tetszetek; a pezizáknak faszínűk és kúp-alakjuk van s belsejük olyan, mint valami nagy bogrács.

„Egymásután sorjában lépdeltünk előre az óriás-gombák sorai közt, nem minden elfogultság nélkül. De a kíséretünkben levő pap, a szegény Móric, egy porhadt fa gyökerén megisklott s este-tében egy igen nagy gombát összezuzott. Erre a gomba puska-lövésnyi dördüléssel explodált s a légbé a spórák egész fellegét lökte. Most az egész szakadék visszhangzott a dördülésektől. A gombák, mintegy védve rejteküket a profánus betolakodók ellen, mindenfelé egymásután pattogtak el. Megdöbbsentve ezen váratlan és különös zaj s megvakítva a fejünkre hulló vereses gombapor által, lehet gyorsan igyekvünk menekülni, megfelelkezve magáról a keresett vadrucáról is.

„A gombáknak ezen ellenünk intézett lövöldözése hihetlenné tetszhetnék, ha nem igyekeznénk okát néhány szóval megmagyarázni. A lycoperdaceák családjához tartozó gombáknak, miként némely más növényeknek is, azon tehetőségük van, hogy ha megérték és érintettek, zajosan pattannak el; a természet a végből ruházta föl őket ezzel, hogy magvaikat lehető nagy területen hinthessék el. Azon vörhenyes por, melyet a gombák szemünk közé lövöldöztek, számméltű spórát s ezek mindegyike egy-egy csirát tartalmaz. Az egyik gomba elpattanása által okozott légnymás aztán a többi érett gombát is elpattanásra készítette.

„Íme, hogyan futamítottak meg gombák három vadászt! De ezen kaland nem volt csupán nevetséges, hanem egyszersmind fájdalmas következményű, mert mindhármunk kezei tele lettek kelevényekkel s mellünk oly állapotba jött, hogy alig birtunk lélekezni. A pezizák pora csaknem megmérgezett minket.“

—, —

A testgyakorlatok az ó-korban.

„Mens sana in corpore sano“ — egészséges lélek csak egészséges testben lakik — mondja a latin, és mennyire igaz ez, tanúsítja a mindennapi tapasztalás. Egészséges testalkatu, és el nem kényeztetett embereknek mindig józanabb észjárásuk is van, míg beteg testben többnyire beteg a lélek, betegek az erkölcsök is. Ez állítás pedig csak egyes kivételeket s csak rávitelenen tüir.

Tekintsünk a történetbe, nézzük az ó-kor óriásait, vagy a középkor lovagjait, ama vas embereket, kiknek izmait a folytonos gyakorlat, a foly-

tonos harc és fáradság, türés, nélkülözés oly roppant erőre edzette; kiknek fegyvereit, melyeket ők oly könnyű szerével forgattak, mi már fölemelni is alig bírjuk: mily szelid erkölcsökben dislettek ezek, mikor a pallós hüvelyében nyugodott; mily jámbor és nemes megadással hódoltak ők a gyengébbik nemnek, ők, kik a hasonerejük ellenében oly szilajok tudtak lenni, a hol s a mikor kellett. Tekintsük saját őseinket, ama „rettenetes karu hősöket,“ kik pusztítva rohantak Európa egyik szélétől a másikig, de minden vad-

ságuk mellett sem voltak képesek a st.-gallen-i kolostorban egyedül maradt hőbörtös barátan csak a legkisebb bántalmat is elkövetni. *)

A férfinak legnemesebb tulajdona a testi erő, mert csak ez adhatja azon erőt, melyről Ovid azt mondja: Fortior est qui se, quam qui fortissima moenia vincit. Nagy Frigyes porosz király pedig serege tisztjeinek azt a tanácsot adta: törnék meg testüket, hadd törődjék meg lelkük is, mert bajos az olyannak parancsokat osztani, a ki saját magának parancsolni, s bajos másoktól engedelmességet követelnie, míg saját magának engedelmeskedni nem tud.

A testet erőssé a testgyakorlat teszi; ezt tehát nem elég megtanulni a vívodában, uszodában, lovardában stb., hanem *gyakorolni*, azaz folytatni kell: Difficile est tenere quae didiceris nisi exerceas — mondja Plinius — s ez a test folytonos gyakorlatára is átvihető.

A jelen század elején e nemes gyakorlatok nagyon el voltak hanyagolva; a szülők azt hitték, hogy *a szellem diadalának e századában* ugy nevelik gyermekeiket legjobban s legcélszerűbben, ha minél több pamutba burkolják, meleg vízben mosdadják, a fütött kályha mellé ültetik stb. Gymnastikáról, uszásról, lovaglásról, vívásról szó sem volt, vagy csupán akkor bocsátották az ifjakat az effélékre, mikor testük már ki volt fejlődve, s így a test, mely annak idején meg nem törődött, nagyon is hirtelen rohanván egyik végletről a másikra: a meleg kályha mellől a hideg vízbe, a lágynaról a ló kemény hátára, e gyakorlatok alatt ritkán fejlődött vagy erősödött, de a legtöbb esetben méginkább gyengült.

A legújabb időkben azonban megjött a józabb belátás, mely ha késik is, elmaradni nem szokott, s most már a legörvendetesebb sietséggel iparkodnak ifjaink az uszodák, vívodák és testgyakordák latogatóinak számát szaporítani; csupán egy ily intézet áll még rendesen üresen, mely pedig arra való volna, hogy nemcsak a legnemesebb testgyakorlatot, hanem ép ezzel egyik nemzetii sajátosságunkat, mondhatnám nemzeti büszke-

ségünket is ápolja, csupán egy ily intézet áll — sajnos — üresen, s ez: *a lovarda*.

Ha Pestvárosra lovardái tanoncainak számát összevetnők, alig hiszem, hogy e szám a 25-öt meghaladná. Igaz, hogy lovaglást tanulni nem igen akad kedvük azoknak, kik lovat tartani, miután ez drága és költséges jószág, nem képesek; de hogy széles Magyarország fővárosában csak ily kevés ember fordulna meg, a ki egy paripát eltarthasson, ezt nem hiszem.

Előre tehát ifjak *ifjak vagytok*, mert az érett csont olyan, mint a száraz fa: nem hajlik, de törik. Discite, eunt anni more fluentis aquae.

S most nézzük a testgyakorlatok történetét.

* * *

Testgyakorlat alatt tágabb értelemben mindazon foglalkozásokat értjük, melyek a test erejét fejlesztik s melyeket az angol „*sport*”-nak nevez.

A testgyakorlásnak alig lehet más alap-oka, mint a háboru. Ez eredetileg vad verekedésből állott; az ember csak azon fegyverekkel harcolt, melyeket neki a szüz természet nyújtott. Öklekezni, birakozni, köveket hajítani, szaladni akárki is tudhat. — A régi népek azonban folytonos harcban éltek idegenekkel — s egymással is — és így csakhamar belátták, hogy a küzdést tanulni kell. Az ilyen gyakorlatok voltak Homér hőseinek hadi tanulmányai, bár ezeknek már fegyvereik és harszerekereik is voltak.

Némelyek szerint Amicus *), Bebricia királya, mások szerint Epeiosz, a trójai ló, vagyis inkább ostromgép készítő mestere találta föl az öklharcot. Perseosz pedig, a ki öregatyját Acrisiust a discussal agyondobta s a szárnys Pegazus lovat oly emberil megülvén, **) hátán utazásokat tett s a Helikon hegyén is megfordult, a kőhajításban tüntette ki magát. Ezek voltak tehát az elsők, kik az erőt ügyességgel párosították, s ő általuk már azon egyszerű dolgok, melyeket fent említtünk, mesterségekké váltak. Theseus már palaestrákat, vagyis iskolákat állított föl, hol az illetők a testgyakorlatokban rendszeres oktatást nyertek. Herakles még nagyobbára pusztá kézzel vagy legfelebb fabunkóval harcolt, lebirkózta Geryon óriást, kinek három teste, három feje s ugyanannyi lába volt; lebirkózta továbbá Eury-

*) Ezen Heribald nevű szerzetes csete őseink jellemeire különben is élénk és szép világot vett még a *nostris temporis Aristarchusok* szemében is. Leírta egy Ekehard nevű barát, ki még az egykorúak és szemtanúk közül többeket ismert. Az eredeti l. Peitznél: Script. rer. Germanicarum, II. k. Ekehardi casus S. Galli; Magyar újabbkori történelemünk közül lásd Szalaynál: l. k. 56. l. s Szabó Károly: **A Magyar Vezérek kora**, című értekezésében; Budapest. Szml. XVI. XVII. f. 1859.

*) E király semmiféle idegent nem bocsátott orszá-gába, még vele meg nem birkózott; végre azonban Polux argonauta őt legyőzte s meg is ölte.

**) Perseosz valószínűleg jó lovas volt, gyorsan is tudott lovagolni s ezért adott a hitrege Pegazusnak szárnyakat.

thiont, Antaeust, Cacust és Cerciont, kipusztította az erdőkből a rablók csapatait, megfojtotta a namaei oroszlánt, elfogta a Minotaurust is, melyet aztán Theseus győzött le végkép — és mindezen harcraiban csupán a bunkó volt fegyvere.

A régi mythologiai istenek és félistenek egyáltalán majd mind küzdöttek és harcoltak, minthogy ők vagy istenített fejedelmek (akkorában pedig fejedelem csupán az volt, a ki népét a harcra vezette), vagy a képzelem szüleményei voltak, mely képzelem — nem lévén más közérdek — csupán a háborúból merithette tárgyait. — Navita de ventis, de bobus narrat arator ...

Egészen fegyver nélkül az ember nem sokáig maradhatott, mert minden oldalon veszélyben lévén, első szüksége volt a *biz'osság*. Ki volt ő téve ép úgy embertársai, mint a vadállatok támadásának s így — miután a történelem eléggé tanúsítja, hogy bármely találmány akkor merül föl, mikor az emberek szükségét kezdték érezni, s annál gyorsabban tökélesedett, minél nagyobb volt rá a szükség — igen valószínű, hogy első gondját oly módok és eszközök megszerzésére fordította, melyekkel legelső szükségéről: biztosságáról gondoskodhassék.

Valakit a vadállat megtámadott, s ez most hirtelen egy letört hosszú faágot, mely véletlenül mellette feküdt, ragadott kezébe, hogy magát védhesse; miután pedig a póznával a fenevadat csakugyan sikerült elriasztani, kövel vagy bármely szerszámmal a végét meghegyezte s ezentúl mindig magával hordta, attól tartván, hogy hasonló esetben másodszer nem lesz oly szerencsés, ismét a legjobbkor ily faágot találni. Ebből lett azután a kopja s annak számtalan neme, miután mi sem természetesebb, mint az, hogy oly eszköz, mely úgy szólván szünetlenül az ember kezében forog, gyorsan tökéletesedik. Az íjnak és nyílnak is korán kellett felmerülnie, mert Kaint az erdőben egyonlítotték, Schwarz Berthold világrendítő poroszkája pedig akkorában még nem szerepelvén, bizonyára nyíl volt az, a mi az első testvérgyilkos élte világát kifűtötte. A védfegyverek közt első a paizs, vagyis egy deszkadarab volt, melyet az ember arra használt, hogy a feleje vetett köveket s rá lött nyilakat vele felfogja.

Midőn azonban a fegyverek általán elterjedtek s az emberek háborúban már csupán ezekkel harcoltak, a testi ügyesség s így ennek gyakorlása, kiképzése még szükségesebbé vált.

Ha valamely kor szellemi állapotát akarjuk ismerni, nem kell egyebet, csupán a korban divott szokásokat, foglalkozásokat s hajlamokat tanul-

mányoznunk. Ezek a kor s a népek szellemének tükröi. Nagyon régen lehetett tehát az, mikor a királyok közt az volt a legdicsebbik, a ki a követ legmesszebbre el tudta hajítani, a ki legtöbb ellen-séget tudott a földhöz csapni sat. Ma már a királyok bölcseségét nem ilyféle tulajdonok és képes-ségek szerint mérjük, de azért van valami igaz abban, hogy *a ki társait az éfélékben meghaladja, meg szokta őket haladni egyebekben is*, mert a mint e cikk kezdetén mondtuk: „mens sara in corpore sano.“ A legbölesebb királyok és hadvezérek rendszeren ügyes vívók is voltak azon korban is, midőn már a hadviselés stratégiára és taktikára lőn alapítva. Dávid a zsidók közt a legjelesebb parit'yázó, Xenophon az egész görög seregben a legjobb lovagló volt, ő a lovaglásról értekezést is írt.*) A római hadseregek elejétől végeig egyetlen egy jó lovasa volt: Julius Caesar t. i., kinek aranyepj paripáját, Incitatus, a történet ép úgy, mint ma makedoniai N. Sándor Bucephalusát s I. László királyunk cserhalmi *szögyszinű* csataménét, megörökítette. Sz. László és I. Mátyás magyar királyok koruknak legjobb lovasai voltak Európában; az újabb korban a nagy nőkirály, M. Thérizia, jelesen űlte a nyeretget; a legnagyobb hadvezérek egyike: N. Frigyes porosz király volt egyúttal a legjobb lovas, a jelen kor lovassági taktikáját ő teremtette. Az itt előszámolt nevek pedig a világtörténetnek megannyi fényes csillagjai.

Theseus és Herakles idejében rendezett hadseregeknél még csak fogalma sem létezett, hadi mozdulatokról szó sem volt s a győzelem a szó legszorosabb értelmében a harcosok számától s minden egyesnek testi ügyességétől, erejétől, bátorságától

*) Mintegy 400 évvel Krisztus születése előtt 13,000 görög harcolt a kis-ázsiai perzsiai tartományok helytartójával: Cyrussal, ennek testvére Artaxerxes Mnemon perzsa király ellen, ki őket a Kunaxa síkon, Babylonban megverte. A ütközetben Cyrus elesvén, serege szétoszlott s a görögöket a legborzasztóbb véletlen helyzetben hagyta. Minden oldalon körülívve, csupán hősiessélszántuk mentette meg őket. Hátrálatukat előbb Klearch, utóbb Xenophon, Socrates tanítványa, vezette, mely hadi műfét a történelemben „a tizezrek hátrálsa“ név alatt ismeretes és a bölés vezérletnek valóságos netovábbja. Xenophon e hadjáratot maga írta le s műve a classikai hadi irodalom legkitünőbb remeke. Írt ő a vadlászatról is egy értekezést, melyben a t. k. azt állítja: hogy a vadkan lehetete oly tüzes, miszerint, ha valamely eb felé vág s azt agyara nem éri is, e lehetet a szőrét perszeli meg; s most elejtett vadkan agyarára bintet házszálak pedig úgy összezsongorodnak, mintha tüzes vason feküdnének. Látszik ebből, hogy ama bizonyos „vadlász sajtáság“ ... már igen régi dolog.

függött. E tulajdonokat kellett tehát minden módon kiképezni, az ügyességet ezekben méltó érvényre emelni, s minthogy e gyakorlatok, mint az egyedüli közérdeknek, a háborunak tényezői, előmozdítói, mindenki előtt kedvesek és érdekesekek voltak: ennél fogva a nép minden felől összesereglett, hogy lássa, állványokat épített, hogy annál nyelmelesebben láthassa, s így keletkeztek később az amphitheatrumok s lettek valóságos népiünnepekké a *küzdelmi játékok*. A fényes jutalmak, melyeket a győztesek nyertek, a nép örömrivalgásai, melyekkel őket üdvözölte s egyéb kitüntetések, e játékokat mind vonzóbbakká tették, úgy hogy végre általán elterjedtek. A mint azonban a fegyverek tökélesbültek s rendes csapatokban osztott hadseregek keletkeztek, a testgyakorlatok is megszűntek. Így szakadt el a katonai gyakorlat, melynek célja a háború volt, s mely a hadgyakorlatok különféle nemeiből állott, az athléták gyakorlatától, mely szükségtelenné vállván, mulatság tárgyává fajult s célját, mi tulajdonképen a testnek fejlesztése lett volna, annyival inkább tévesztette el, mert nem mindenki, hanem csupán az vehetett benne részt, ki magát az athletai szolgálatnak szánta.

Az orvosok, vagyis inkább azon egyének, kiknek ezen időben az orvosi dolgokról némi esekély fogalmuk volt, azt kezdték tapasztalni, hogy azon athlétáknak, kik magukat a szaladásban gyakorolják, lábaik rendkívüli izmosakká, vállaik könnyűkké lesznek; míg a birakozóknak ellenkezőleg a vállaik nyernek erőt, lábaik pedig inkább gyengülnek. Ebből azt következtették, hogy a táplálék a test azon részét gyarapítja s erősíti inkább, mely többet fárad, többet működik. Beláták egyik s másik testgyakorlatnak ép úgy előnyeit, mint kárát, sőt még annyira is mentek, hogy külön hatást tulajdonítottak a szaladásnál egyenes vonalban s ismét különbet körben vagy görbe vonalban, előre vagy hátra, ruhában vagy meztelenül.*) Végre fölfedezték, hogy: azon mozdulatok, melyek a test egyik részére jótékonyan hatnak, a másiknak ép oly mértékben árthatnak s viszont.

Meztelen testre az ily erőgyakorlatnak általán jobb hatása van, mert a testnek hevesebb kigőzölgése a levegőben árad szét; míg a ruha alatt a bőrlukacsok megint beszívják s így csak ismét a vérbe elegendik.

*) A testgyakorlatok elintézésénél meztelen testtel történtek, a mint hogy e görög szó: *gymnos*, melyből származik *gymnastika* = testgyakorlat, csakugyan meztelenséget jelent.

Már a legrégebbi idők azon szakában, midőn némileg rendezett hadseregek keletkeztek, már akkor különözték el a katonai gyakorlatokat az athléták gyakorlataitól. Az előbbiektől taktikai mozdulatokból s egyéb testgyakorlatokból állottak, minők a szaladás, ugrás, fára s sziklára mászás, nehezebb tárgyak emelése és hajtása s fegyverforgatás, mely gyakorlatoknak azonban bővebb leírásával ezen kor történetében nem találkozunk. Az athléták gyakorlatairól ép úgy e legrégebbi, mint a rá következő korszakból többet tudunk, s ezek amazoknál sokkal ismeretebbek, nagyobb szerűek és kedveltebbek is voltak. Terjedni leginkább Perikles századában kezdtek. Ez volt egyáltalán a nagyobb szerű haladás első korszaka. A haladás pedig többé-kevésbé általános szokott lenni, mert a műveletlen népek a mint egyszer feleszmélnek, úgy azután egyik helyes gondolat a másikat szüli, egyik eszme magában hordja a másikat, egyik tárgyról a tevékenység a másikra tér át, s minthogy a haladás tényezői egymással szoros és föltétetelező viszonyban állnak, tudomány nélkül művészet, e nélkül ipar sat. nem létezhetik: ennél fogva kell is, hogy karöltve induljanak haladásnak.

Az athléták gyakorlatai iránt a görögökben oly szenvedély keletkezett, hogy e korban, midőn kül-ellenséggel nem igen volt miért küzdeniök, a derék markos és ügyes athlétát sokkaltöbbré becsülték a vitéz katonánál, a miért is ez utóbbiak gyakorlatait egészen elhanyagolták, más részt pedig a már fennálló athlétai palestrákat ujjakkal szaporították. Mindenik ilyen palestrát egy-egy gymnasiarcha vezérlete alá helyezték, ki mellett még számtalan tisztviselő és tanító működött. A gymnasiarcha hatalma igen nagy volt s bizonyos papi méltósággal is ruházták őt fel, hogy tekintélye annál fényesebb legyen; a palestragazgatását ő kezelte; ő jutalmazott, ő büntetett saját kénye kedve szerint, ő rendezett nyilvános játékokat, s hatalma jeleül pálcát viselt, melyet ünnepélyes alkalmaknál maga előtt hordatott.

A ki nyilvános küzdelemben föl akart lépni, annak előbb valamely képezde gyakorlataiban tíz hónapon át folytonosan részt kellett venni s ez idő lefolyta után, ha tisztességes család ivadéka és nem rabszolga volt, fölléphetett. E tekintetben törvények igen szigorúak voltak s a törvényt is említi, hogy egy Philamon nevű ifjút nem fogadtak be Palestra tanítványai közé, míg egy igen tekintélyes polgár érette jót nem állott s őt fiának el nem ismerte.

(Folyt. következik.)

Lapok a babona könyvéből.

„Dehogy fogok ma, pénteki napon, munkába, hisz még megeshetik, miszerint a mindenható szerkesztő (... de szabadíts meg a gonosztól...) nem közli. Hja! mert a péntek szerencsétlen nap“ — mondaná valami babonás halandó, és remegő kezéből baljós félelemmel letenné a tollat. Ám én csak azért is megírom cikkem s hozzá magáról a babonáról, hogy már, pusztán megjelenése oszlassa ennek titokszerű ködét, mely félhomálylyal földünkre borul, törpévé teendő nemünket.

Valóban nincs semmi, mely az embert legbensőbb érzésében annyira sújtaná, az emberi méltóságot annyira sértené, mint azon cselekmények, melyek a babona méhében fogannak, melyeknek édes szülő anyja a babona.

És tulajdonkép mi ez?

Hamis és fonák hit, melynek alapja a szellemi fejletlenség; ezért vall vaktában olyat, a mi sem az észszel, sem a tapasztalással nem fér össze; egyébiránt egy láthatlan lánc, mely az embereknek nem testét, hanem lelkét köti le a porba, hogy ott csuszkaljon, mint a legundokabb fereg, egy százfeji sárkány, mely ellen a fölvilágosodás nem küzdhet eléggé, s mely a sziveket szakgató félelemmel tölti meg.

Ki nem száll a vészes tengerre, nem remeg annak földühödt hullámitól; ki nem táboroz a esatasion, nem retteg az ütközet röpkeös halálaitól, s kinek tagjait koldús-mez fűdi, nem fél az éjnek leskelődő tolvajitól: de a kinek fejét babona lakja, az mennytől, pokoltól, istentől, embertől, zajtól, csendtől, naptól, éjtől, egyaránt riadoz.

Ha az álom elnyomja a szegény rabot, nem hallja többé nyugzó békói lesújtó csörgését, nem sajtó sebei égető parázsát, lelke boldogabb hon virányain ropdes, a fenkölt szabadság tiszta legét issza. Ellenben a babonás az álomban sem talál nyugtot, szüntelen szörnyek fenyegetik, ronda rémek riasztják, csorgó verejtékben ébred. S ébredtekor nem mosolyg botor álmán, hanem hosszú képpel ül meg egy helyben, mint a kotló tyúk, és néma gyötrődéssel töpreng annak megfejtésén. A legkisebb baj lesujtja s borús állapotba ejti. Bajában és álmától félelmében a végleteleg képes menni, mire nézve Püntarch érdekes példákkal szolgál.

Midász némely álmai miatt elcsüggedvén, annyira megzavarodott, hogy bikavér ivása által öngyikossá lön. Aristodém, a messéniaiak királya, a lakedaemonok elleni háborúban kétségbeesve, megöle magát mivel a kutyák farkasok módjára

ugattak, miből a jellejtők roszt jósolának. Nikász, az athéni hadvezér, a holdfogyatkozástól félelmében addig vesztegelt, míg az ellen körülvette s negyvenezer harcosát részint leöle, részint fogságba ejté. Maga ez utóbbiak közé került és csúfos halállal mult ki. Azonban a példáért nem is szükség oly messzi multba menni, mivel csak az imént olvashatók a lapokban, hogy egy remetei tótatyafinak álmában megjelent a „fekete asszony“ s azt mondá neki, hogy nem születik többé gyermeke. Ez fölbredve, elszomorodott és megférhatlanítá magát.

Kell e ennél több?.. Igazán elszomorító esemény s megrázó fényvetés arra nézve, hogy mennyire van meg népiünk némelyik osztálya a felvilágosultságtól.

S mikor lesz közelebb hozzá?

Majd akkor, ha a papok is a népnevelők szerepét veszik át, és a helyett, hogy az ész és természet törvényeivel homlokegyenest összeütköző esodáknak törekednének a népben gyökerét verni, a felvilágosodás fákláját lobogtatják neki. Ám addig a babona él s talán terjed és újra meg újra felhí, hogy az ember szóval, irással víjjon ellene, és sürgesse a népnevelést.

Ha az eljő, fényén az apróbb babonás szokások lassan-lassan, mint a víz a melegen, elpárolognak, elenyésznek. Talán évek mulva már nem panaszkodik senki, hogy kis fiát vagy leányát szemmel megversék, s nem használ ellene gyógyszerül visszáról mondott miatyánkot, rá-olvasást, sirdombokról éji 12 órakor ásott hantot, kilenc fáról kilenc ágat stb.; nem sopáng, ha utazik és kocsija előtt nyúl iramik át, nem tart ultra kelni pénteken, mely napon csakugyan Boeskaai — az ismeretes deák versek szerint — rendesen pórul járt, mig Kopácay heregprimás ránézve e napot különösen szerencsésnek vélte. Mai napság azonban e mosolyra készítő csekélyebb babonákkal vajmi gyakran találkozunk.

Még széltiben beszélék Bécsben, hogy egy százzaddal előbb az akkor élő Stuwert mátkája megátkozván, az valahányszor tűzijátékot hirdetett, mindannyiszor eső esett, mely hit a lángelmű II. Józsefíg elhatott. S ez egy izben, midőn szárazság miatt panszkodtak előtte, és ajánlották, hogy jó lenne tán a papoknak meghagyni, miszerint eséért imádkozzanak, tréfás éllel oda nyilatkozott: „jó volna Stuwert rábirni, hogy tűzijátékot hirdessen, azonnal meglesz az eső.“ Azóta folyton — mondja a bécsi polgár — még unokáját is veri

az átok. Pedig lám, az új-pesti szigeten folyó év május 15 én rendezett mutatványait sem rontotta meg az eső. Hanem az ilyen cáfolatot nem sokan jegyzik meg, de babonások maradnak tovább.

Nem egy ember, ha újév reggelén legelőször vén asszonyt lát, káromkodik és elveszítettnek hiszi az évet. Na persze a gézengúzoknak — feltéve, hogy az illető férfi — ha fiatal menyecskét vagy szép leánykát látott volna, nem veszne el. S nem egy utas, ha pappal hozza össze a véletlen, az elhaladó után egy tüt dob, ezzel akarván leszúrni a tőle háramló bajt.

De ki tudná mindezen apróságot felsorolni? Se' szeri, se' száma. És azért a helyett, hogy ily gyümölcstelen dologban fáradsz, s töltögetném a Danaidák feneketlen hordóját, a babona egyes fajszerei csoportjainak, a jóslások különféle nemecinek történeti menetét vázolom.

Ha a jóslások keletkezési idejét fürkészzük, az emberiség legrégebb korára kell visszatérnünk. Mikor legelőbb felvillant a gondolat, hogy isten van: benne hinni kell, akkor támadt a babona, akkor született a jóslat is. Mivel az elme sejtelve róla homályos vala, utána látott, hogy azt tisztázza, hogy megkérdeje magát az istent. Ily jóslatokkal telvék a régiek iratai. Istentől átmént a hősökre, az úgynevezett félistenekre, így alább az emberre a jóslat tárgya. Az életből a költészetbe hatolt, az „Iliász“ és „Aenisz“, az óremek világ e két nagyszerű művében, a bonyodalom szövésében, a jóslás jelentékeny tényező. A pogányság a kereszténységbe vitte ennek alakultával, sőt ebben később az egyház titokszerű szertartásaitól élesztve, buja talajra talált.

(Vége következik.)

Závodszy Károly.

Egy hét története.

(Aug. 8.)

(VK.) A népek szétoztlását ábrázoló nagy képen, melyet Kaulbach a berlini muzeum falára festett, van egy mosolygó gyermek, ki az emberek riadalma közt, mitsém törődve a villámsújtott Babeltorony összeomlásával, gondtalan vidámsággal élvezi egy aranyszínű szőlőgerend mézét. E kis pont nagy és költői kontrasztot képez az általános ijedelemben, és egy figyelmes néző tekintetét sem kerüli el. Magunk is gyönyörködünk egykor benne, de most azért nem igen bátorokdunk szerepére vállalkozni, hogy midőn az egész világ a wörthi és weissenburgi ütőzetekről, Douai Ábel tábornok cseletről és Mac-Mahon vereségéről, a Dreysé-k rombolásáról és a páncélos hajók titkos útjáról beszél, s a háborúra gondol, e szörnyű forrásra, mely minden érdekeltséget igénybe vesz és minden izgalmat táplál: e lőpor-füsttel és ágyúzajjal nem törődve, beszéljünk egy dalról, melyből a költészet mellege szól, egy kőről, melynek vonásai közt egy szép tehetség bontogatja ki szárnyait, vagy egy szobormű mintájáról, mely valóban érdemes volna a Battlyány Lajos sirboltja fölé.

Mindez most, (de hiszszük, hogy *csak most*) kevésbé érdekli az embereket, kik a „hogyan vagy?“ szokásos megszólítást is félretették egy időre, s rendszeren e kérdéssel pótolják: „mi van a legújabb táviratban?“

Pedig egy pár percre csakugyan érdemes volna megkötöni a fegyverszünetet, s rá gondolni arra a négy magyar ifjura, kik e napokban a bécsi képző-

művészeti akadémiában jutalmakat nyertek különféle sikerült műveikért. Köztük különösen a fiatal Mészöly (Fehér-megyéből) oly szép illusztrációt készíte Lenau „Schilffied“-jeihez, hogy csak magyar volta őrzé meg a legelső jutalom szerencsésjétől és valamennyi német növendék becszomjas irigységétől.

De bármily édes is az aranyszínű szőlőgereszd, mely a művészet tőkénjén terem, ez idő szerint a golyószóróké s nem a muzsáké a világ. A tábornokok napi parancsa háttérbe szorítá a költöket, s az emberek fülebe minden Demosthenesnél szebben beszél most a távsürgöny, kivált ha ama félgyözelmet beszél, mely mellett rokonszenyünk buzog. Valóban másfélczernyi „idegen légio“-nak kell berukkolni, kibontott zászlókkal, lelkesedett arecal és köszörlüt — torokkal a fővárosra, hogy egy kissé elvonhassa figyelmünket a Rajnavidék véres drámáitól. S ki tudja, hogy e „hódító“ sereg is elvonhatja-e oly mértékben, a mint kellene? Nem lesznek-e elegenden, kik furesának találják, hogy míg hegyeken és völgyeken túl nagy hadoszlopok ontják vérüket „pour la gloire:“ itt egy ünnepies hosszú menet — kalapon a kokárdával s mellen a lanttal — a városligetbe húzódik, hogy ott a nagy deszkaernokban kardalokkal versenyezzen a dicsőségért? Ám hadd versenyezzenek, s mint Jókainé asszony — az egyesületi lobogó zászlóanyja — a szalagra himező: „Tetteze szóljon a dal s dalra a tett!“

Mert jöhét idő, midőn előttünk is föltárul a tet-

tek mezeje. A képviselőház, mely a mult pénteken oszolt el, előre gondoskodott minden eshetőségről, s még ez ülészak végén megválasztá jövendő elnökeit, jegyzőit és osztályait, hogy ha fenyegető viszonyok közt sietve hívják össze az országgyűlést, ne kelljen még ezzel is pár napot eltölteniök, hanem az első pillanatban megszavazhassák a pénzt és katonát.

Tíz hónapig tartott e hosszú ülészak s volt 228 ülés és ugyanannyi interpelláció. Nagyot nevettek, midőn az elnök, Somssich Pál ezt az adatot is megemlíti beszédjében, s jól tették, hogy nevettek. Vannak mániák, melyeknek csak egy gyógyszerök van: a nevetségesség, e súlyos büntetés, melyet tökéletesen megérdemelnek mindazok, kik a képviselői jogok egyik legszebbikéből mindennapi játékot csinálnak.

Mért nem nevettek akkor is, midőn a megválasztott alelnökök: Bittó István és Perczel Béla, (derék tiszteletreméltó férfiak) szörnyű szerényen emlegették „cesekélyességük“ érzetét. Van valami az ily tüntető szerénységben, mely nem sokkal ér többet a hetvenkedésnél. Ha valaki csakugyan nagyon cesekélynek érzi magát egy-egy magas állásra: emelje tette e szerénységet, s ne fogadja el azt. Ha pedig a szerénység csak szólásforma: akkor sokkal tisztességesebb, ha egyszerű és komoly önértéssel foglalja el bárki is a helyet, hová a többség bizalma emelte.

Vajjon ifj. gróf Zichy József nem érzi-e szintén „cesekélyességét“: midőn e napokban Fiume kormányzójává nevezték ki? Mi abban a reményben üdvözöljük, hogy inkább föladatának fontosságát érzi. Ó arra van hivatva, hogy ildom és helyes érzület által állandóvá tegye Magyarország és „hű Fiuménk“ közt a kapcsolatot, mely még „ideiglenes.“ Kineveztetése ellen eddig csak két kifogást hallánk magánkörökben, azt, hogy fiatal és mágnás. Oly hibák, melyekben bizonyára sokan örömet osztoznának azok közül is, kik most megróják. Fiatalsága biztosíték az erélyre, a kitartó munkásságra; mágnás-volta pedig reményt nyújt arra, hogy a főri osztály megint mindinkább elfoglalja azt a munkakört, mely kétszeres kötelessége a közéletben. Nem csak a demokráta eszmék okozták azt, hogy a főúriság nimbusza nálunk elhalványodott, hanem ama tétlenség is, melybe ez osztály nagy többsége merült. Valaha mágnások közül kitérő írók, politikusok, reformerek, szónokok és vitéz katonák kerültek ki. Az újabb nemzedék azonban csak a roneauban, a lóverseny pázsitján s a színház kis hölgyei körül szerepelt.

Vagy ha a tevékenység néha megszállta: résztvett a regattában s rendezett egy pár pikniket. A felsőházban maig is mind csak azok működnek, kik a pozsonyi diétából maradtak meg. Csak kis töredék a fiatalabbak közül az, mely a képviselőházban keresett tért a közszolgálatra, a jó ügyek védelmére, s e kis töredékhez tartozik Zichy József is, ki ifjú éveit tanulásra fordítá, s míg társai élvezet vadásztak: ő letette az ügyvédi vizsgát, munkás tagja lett a képviselőháznak, előmozdítója ipari egyesületeknek s derék tanácsosa a kereskedelmi minisztériumnak. Benne tehát nem a mágnást emelték a fiunei kormányzóság székére, hanem a tevékeny, értelmes fiatal férfit, kinek jövője bizonyára ígér valamit.

És vajha a „jeunesse d'ore“ fölköltana már egyszer: „hárább az agarakkal!“ (valamint a hintókkal és lovakkal, melyekben legfőbb örömet leli,) s beállna mind a közügyek szolgálatába, ama komolyabb föladatoknak élve, melyek nélkül a dúsgazdag ember élete is csak fényes tengődés.

Tér van elég és sokféle, s mindenki megtalálhatja a magáét. Ime Széchenyi Ödön is megtalálta, s mint tüzoltó parancsnok, jelenleg Budapest egyik leghasznosabb embere. A mult héten — fájdalom! — ismét volt alkalmja kitüntetni magát a Gregersen-fagyár égésénél, a hol sebet is kapott.

Ez szerdán este borzasztó szép látvány volt. A fagyár-telep a pesti Dunaparton fekszik, valamivel lejjebb a Margit-sziget felső végénél, emelkedett partos helyen. Midőn a faanyagok magasra emelkedő s összefolyó lángját néztük a gőzös födeléről, mely minket a nöképző egylet margitszigeti hangversenyére vitt, eszünkbe jutott, hogy ilyen lehet a Vezúv kitorése. Solhasem láttunk magasabb lángoszlopot és borzasztóbb világítást. Tüzfényben égett a Duna, a Margitsziget partja, a hajók, fönn pedig az összesűrűdő füstgomolyok úgy pirosoltak, mint valami parázsfellökök.

A sziget díszes közönsége, mely éneket hallgatni, táncolni vagy vacsorálni jött, bámulva nézte e látványt, mely festői volt a szó legmagas értelmében. Vad szépsége az első pillanatban el is feledteté, hogy itt egy igen szorgalmas, tevékeny iparos szenvedett kárt, kit tavaly a pénzülség sujtott s most a tűzveszély.

Égész éjjel, a jól sikerült hangverseny, a táncok, a vidám eszegetés folyamába koronként bevegült a részvétel fohászja, s néha oly különösnek tetszett, hogy e parton oly jókedvű zene szól, míg a vizen túl annyi munka gyümölcse hamvad!

műakadémiai tanár, Schulez építész. E bizottság az első díjat a Schikedanz név alatt beadott pályamunkának, a második díjat az „Isten áldd meg a magyart“ jellegével ellátott pályaműnek ítélte kiadandónak, és azért egyiket sem véli gyakorlatilag kivihetőnek; az első különösen költségessége miatt.

* (Adakozás.) Kálmán Lajos honvéd őrnagy ismét 2 frtot küldött szerkesztőségünkhez Győről a honvéd menház javára. Ez már harmadik küldeménye.

* (Szent István napján) Budán az egyházi szórnokot Bacsák Imre vörösvári plébános fogja tartani.

* (Fiume város és kerület) eddigi királyi biztosa: Cseh Eduard el állásától föl van mentve s elismerésül a Sz.-István-rend lovagkeresztjét kapta. Fiume és magyar-horvát tengerparti kormányzóvá ifj. gr. Zichy József nevezetett ki.

* (Ő felsége) a régi történelmi nevezetességű krakkói városház kijavítására 20,000 frtnyi államségélyt engedményezett, mely összeget 1870-től kezdve négy év alatt egyenlő részletekben fognak kifizetni. Az első részlet már az idei budgetbe föl van véve, s e napokban folyóvá is tétetett.

* (Pákh Albert síremléke) Schmidt és Schulez építészek terve szerint Gerenday Antal márvány-mű-termében már elkészült s e napokban a kerepesi temetőben a boldogultnak hamvait magában rejtő sír fölébe fel is állíttatott. Csupán a fölrát hiányzik még a síremléke helyezett fekete márványalapról. Nehány nap múlva az is be lesz metszve helyére.

— („A pápák bünei“) című munka mindhárom kötete már megjelent s július 5-dikéig a 3,500 előfizető mindegyikének postai térítvény mellett küldetett meg. Mert e mű első kiadása már megjelenése előtt elégtelen volt, azonnal második kiadásban is nyomtatott; tudhatjuk tehát az igen számos utánkérdézősködéésre, hogy a „Pápák bünei“ mindhárom kötetére most már ismét előfizetheti 3 forintjával, avagy egyszerűen postai utánvét mellett is megrendelheti azokat.

* (Jókainé asszony,) mint zászlóánya, igen díszes szalagot híméz a daláregyesület lobogójára. A szalag egyik oldalára e jelige lesz hímelve: „Tette szóljon a dal, dalra a tett.“ A másik oldalra pedig az egyesület és a zászlóánya neve s a fölavatás napja.

* (Nagy tűz volt) e hó 3-kán az új-pesti uton levő Gregersen-féle fűrészelő gyárban. Esti 8 óra körül tört ki a tűz és az ott összehalmozott deszkákban és gerendákban tápanyagra talvája, azonnal nagy mérvet öltött s egész vérvörösrre festé az éget úgy hogy a főváros közepén sokan azt hitték, hogy a Lipót-városban van a tűz. Pestről ezernyi ember sietett ki Új-Pest felé, hol a szabadon álló épület égése borzasztón szép látványt nyújtott, miben a Margit-szigeten levő bálozók is gyönyörködtek, ha ugyan gyönyörűség lehet a veszedelemben és romlásban. Az asztalosműhelyben támadt a tűz, hol roppant sok kész asztalosmunka volt. Gregersen nagymérvű szállításokat vállalt a magyar államvasutak részére, s már a napokban

meg akarta kezdeni a már kész áruk szállítását. A tűz kitörésénél a gőzgép még működött s azért átalánosan féltek, hogy ha a lángok elérik a katalant, ez szét fog robbanni. Paula János, csavarmetsző, bátorságot vett magának a gépkamrába bemenni s a gép szelepet megnyitni; a gőz kitört s így a veszély megszűnt. Alig hogy Paula kiugrott az ablakon, az égő tető beszakadt a gépkamrába. A 400 tűzoltó s a 600 katonát, kiketoltásra kirendelték, nem is gondolhattak arra, hogy a gyárat megmentésük, oly iszonyu volt a hőség. Arra szorítottak, hogy a közel épületeket megmentésük a tűztől. A lakházat s a gyár mellett felhalmozott roppant mennyiségű nyers anyagot szintén sikerült megmenteni. A tűz még reggel 5 órakor is égett. Emberélet nem esett áldozatul, de sérülések történtek. Megsérültek többben a buzgó tűzoltók közül is, kik valóban derekasan működtek.

* (A sebesült porosz-francia harcosok segélyezésére) bizottság alakult Pesten, mely mindennemű adományokat naponként délutáni 3 és 5 óra közt elfogad; az egyesület helyiségében Pesten, Béla-utca 5-ik szám, továbbá Báron testvérek és Pirnitzer testvérek bankházainál, Dorottyá-utca; Rosenberg testvérek könyvkereskedésében, egyetem-utca, Mühlberg és Reick papirkereskedésében, régi színházter a Bazárban.

* (A viztőhamisítással váolt) Rákóczy János ellen a válságlatot befejezték. Az irományok száma 44 darabra megy, melyek között (a „P. Lloyd“ szerint) 17 hamisítvány van. E hó 27-kén már tárgyalás alá terjesztik. Rákóczy ur még mindig nem mondott le a képviselőségről.

* (Liszt Ferenc) „Sz. Erzsébet oratoriumát“ közelebb Londonban is előadták. Dr. Wyldé, az új philharmoniai társulat igazgatója, eszközlé betanítását, s előadásánál Tietjens k. a. és Stockhausen is közreműködött.

* (A Pulszky-család síremléke,) melyet Kugler Pál Ferenc fiatal szobrász még a mult évben kezdett el, most egészen elkészült. Fehér karrarai márványtól domborodik ki a korán elhunyt anya s gyermekek arcképe. A nagy gonddal készített síremléket közelebb fogják fölállítani a családi sírboltban.

* (A „párisi magyar egyesület“) második negyedévi működésének kimutatása. „Kedves kötelességének ismeri egyelőtünk jelenleg is, mint minden negyedévben, működésének kimutatását a hazai közönségnek bemutatni. Egyrészt: hogy egyesületünk jelvéoi és jóakarói bizonyosat nyervejenek működésünk lelkiismeretes eljárásáról, másrészt, hogy otthon levő ifjaink egyesületünket, annak hivatását megismerve, azt külföldi utjokban fölkeressék, pártolják, és netáni segélyezését élvezhessék. A pénztárnoki kimutatás szerint bevétele volt az egyesületnek a mult negyedévben: 706 frank 60 centime, kiadása: 443 frank, 25 cent. A takarékpénztárban van letéve: 400 frt, míg Horn Ede ur által már régebben beadott a „Credit aux travail“ című bankhoz: 864 frt 85 c. Így az egyesület összes pénzbeli vagyona: 1527 frt 85 c. Beléptek a mult negyedévben a következők: Kauzer József épí-

tész Pestről, Haas Dezső jogász Martonosról, Stuga Agost Komáromból, Burger Gyula észke-rész Pestről, Halgas József pék, Koblenka, Klein Ferenc nőszabó M.-Berényből, Molnár Lajos szabó Püspökiből, Ohács Titusz áldozár Egerből, Lipták József szabó Nyiregyházáról, Illés Antal szabó Kun-Szent-Miklósról, Baner Mór kereskedő Alberti-Irsáról és Racskay Gusztáv cukrász Kas-sáról. Van az egyletnek jelenleg 76 tagja. Hirlapja volt a múlt negyedévben összesen 17. Könyv-tára 367 darab könyvet számlál, 526 kötetben és füzetben. A múlt negyedévben használták a könyvtárt tizenhatan, kik kiolvastak 31 kötet könyvet. (Nem igen sok. Szerk.) Ajándékokban következő jölteveőkttől részesült az egylet: Liptay Pál legutóbbi Pesten létekor gyűjtött újabban az egylet részére 31 kötet könyvet, melyek közt a következő adományok foglaltatnak: Keleti Károly miniszteri tanácsos ur 10 kötet, br. Orbán Balázs 4 k., Szokoly Viktor 1 k., Szily Kálmán 3 k., Mátray Gábor 3 k., Greguss Agost 2 k., Liptay Pál 8 k., Haas Dezső 1 k., Gyuricsányi Antal Nyiregyházáról 1 kötet. A képtár szaporodott a pesti kath. legény-egylet tagjainak fényképeivel. Pénzadományokat illetőleg következőkben részesült az egylet: Biró Sándor 12 frank 60 centime, Institoris Kálmán 10 fr, Heulein János 8 fr 80 c., Fromm Antal 8 fr 40 c. és Kucez Sándor 6 fr 80 c. Ezenkívül Mauca Sándor 3 üveg jó magyar papamorgót ajándékozott az egylet tagjainak. Fogadják a lelkes adakozók legelőbb köszönetünket és halánkat becses adományukért. A legutóbbi tisztújító gyűlésen megválasztottak elnöknek: Züllich Rudolf, alelnöknek: Komáromy Mihály, jegyzőnek: Liptay Pál, titkárnak: Hajdukovics Károly, pénztárnokká: Rogács Antal, könyvtár-nokká: Galambos Lajos. Választmányi tagok: Morelli Gusztáv, Valla József, Csurányi Ferenc, Guttman Mór, Pilcz Gyula, és Haffner György. Netáni tudakozódó vagy megbízó levelek az egy-letbe címezendők, s egyletünk örömmel fog megfelelni minden ilyennél megbízásoknak. Egyletünket a hazai jóakaró közönség becses figyelmébe és hajlamába ajánlja, maradunk nagyrabecsülés-sel Parisban, Züllich, elnök. Liptay Pál, jegyző.

* (Vajda-Hunyadon) igen érdekes fölfedezé-tek a vár javítása alkalmával. A kápolna köze-leben levő teremben ugyanis több rendbeli vakolat alatt két falfestményre akadtak, melyek egyike férfui, másika női mollképet ábrázol, s a mellettük levő családi címerek után következtetve, egyike Hunyady Jánost, másika Szilágyi Erzsébetet ábrá-zolja. A javítási munkálatok egyébiránt Schulz vezetése alatt gyorsan folynak, augusztus végére a nagy lovagterem és egy bástya készen lesz, s a nagy fedelek egy része is föl van már rakva.

* (Régészet.) Klimkovics B. tanár közelébb Mindszenten, gr. Csáky Tivadar úrnál lévén, a szomszéd Zsigra faluban pompás kivitelű román-kori templomra bukkant, s ugyanott nemcsak történelmi érdekű — egész csatákat ábrázoló freskókat, góth oltárokat, régi egyházi edényeket fedezett föl, hanem egy kezdetleges föliratu, címe-res sirlappal födött kriptát is. Kétségtelen, — írja

az „Arch. Értesítő,“ — hogy a zsigrai templom románkori; ehhez képest Felső-Magyarországon ez a második, miután a zsepesi káptalan dómján a két nyugoti torony szintén románkori. Gróf Csáky Kálmán — kinél a zsepesi várból került renaissance izlésű remek óra s egyéb régiségek találhatók — úgy nyilatkozott, hogy a zsigrai sírboltot szakfé: fiak jelenlétében nyitattja föl.

* (Nazareus honvédek.) Az alföldön állomásozó honvédzászlóaljoknak sok bajuk van a nazareus honvédeközlegényekkel. Nem akarnak fegyvert viselni, mert ez, épen úgy, mint az adófizetés, ellen-kezik vallásukkal. Dacára a büntetéseknek, meg-történik, hogy a gyakorlatra fegyver nélkül jelen-nek meg a nazareus honvédek.

* (Az anticepeni állatkert) most érdekes képet nyújt, miután Endrőnyi Lajos magyar hazánkfia van ott nagyszerű állatkiallításával, melyet Afri-kából hozott magával. A forró égőv minden nagyobb és szebb állatját magában foglalja a gyűjtemény. Eladásra hozta állatjait, de most nincs vevő. Jó alkalom lenne ez a pesti állatkert, ha a közlekedés nem volna elzárva.

* (Következő történeti adatot) melegíti föl a „M. P.“ Jul. 28 án mult épen 21 éve, hogy a magyar forradalmi országgyűlés Szegeden kimondá a nem-zetiségek egyenjogúságát és a zsidók emancipá-cióját. Ugyanez napon tartatott az utolsó ország-gyűlés 1849-ben, mely után Kossuth és a kormány Aradra vonultak.

* (A háboru alatt) nemcsak a műzsák alsznak, hanem romlásnak indul sok, mit a békés műve-lődés létesített. Aldozatul kívánta például legkö-zelebb a berlini állatkertet, melynek élén a mos-tani kor egyik legihesebb szaktudósa, dr. Bodinus áll, ki csakhamar világhirre emelte ez állatkertet, mely ósvadon fekvésénél fogva, a hársak végénél, igazi királyi parkul szolgált; állatjai mind ritka példányok; főrája páratlan a maga nemében, s legutóbb oly nagyszerű aquariumot létesített, melyhez hasonló Európá föl nem mutathat, mely a kir. kormánynak 100,000 tallérjába került (nálunk e célra a kormány 10,000 frtot ajánlott föl.) Ezen világhírű állatkertet mindezen kincsei-vel együtt Berlin erődítése szempontjából a mult héten teljesen elpusztíták, sík térré változtatták. Bodinus minden követ megmozdított a királynál, de hasztalan s ma a még tíz nap előtti híres állat-kert helyén erődítési munkálat foly. Egy hét kel-lett a lerombolásra, egy évtized kell a helyre-állításra.

* (Szürnyű földrengés.) E hó első napjaiban a korinthusi öbölben földrengés volt, mely Amphiza, Calaxida városokat és több falut semmivé tett, több ember megöletett és számosak sebesített-tek meg.

* (Az első lövés.) A jelen háboruban az első lövés Andrieu francia vadász tette a forbachii csetepaténál.

* (Sikkasztás a bécsi főpóstánál.) A főpósta-hival jelentést tett a rendőrségnél, hogy a szekér-postafőrl több pénzeslevél vészelt el, 4000 frt készpénz és a generalbank két darab 1000 ftros utalványával.